

RESENZIYA

ƏBU CƏFƏR ƏT-TUSİNİN “ƏL-UDDƏ Fİ ÜSULİL-FİQH” ƏSƏRİ

f.f.d. Əmir Kahayev,

Azərbaycan İlahiyyat İnstitutu

Dillər və ictimai fənlər kafedrasının müəllimi

amirkahayev@ait.edu.az

Bu məzmununda yazılmış ən geniş əsər olan “Əl-Uddənin” Cəfəri məzhəbinin üsuluna aid bütün ehtiva edəcək bir kitab yazılması tələbinə cavab olaraq qələmə aldığı Şeyx Tusi əsərin müqəddiməsində ifadə edir (Tusi 1417, I/3-4). Əsərin yazılma tarixi dəqiq bilinməsə də burada nə vaxt yazıldığı və Şərif Mürtəzanın (v. 436/1044) üsulla əlaqəli “əz-Zəriə” əsərindən əvvəl qələmə alınması, əsərdə adıkeçən alimlər və kitabları, əsərin nəşrləri və möhtəvası haqqında məlumat verilir.

Əsərin yazılma tarixi və “əz-Zəriə”dən əvvəl yazılma məsələsi

Əbu Cəfər ət-Tusi (v. 460/1067) Cəfəri məzhəbində üsul elminin qabaqcıl alimlərindən sayılır. Onun bu sahədə yazdığı üç əsərdən biri olan “Əl-Uddə fi usulil-fiqh” hicri V əsrin şah əsərlərindəndir. Ondan əvvəl bu mövzu ilə əlaqəli Şeyx Müfidin (v. 413/1022) “ət-Təzkirə” və ya “əl-Müxtəsər fi usulil-fiqh” adı ilə məşhur bir kitabı olsa da, bu əsər orijinal halı ilə günümüzədək gəlib çatmamışdır. Bununla bərabər, əsər kiçik bir risalədən ibarətdir. Tusinin müəllimi Şərif Mürtəza da üsulla bağlı “əz-Zəriə ilə üsulil-şəriə” adı ilə ikicildlik əsər qələmə almışdır. Ümumi qənaət Tusidən 24 il əvvəl vəfat edən Mürtəzanın əsərinin Tusinin “Uddə”sindən əvvəl yazıldığı şəkildədir. Tusi əsərinin müqəddiməsində şeyximiz Əbu Abdullahın (Müfid) üsuli-fiqhlə bağlı əsəri “əl-Müxtəsər”də qeyd etdikləri xaricində bu mövzuda əshabımızdan nəisə yazanın, Şərif Mürtəzanın isə imla etdirdiklərində və oxutduqlarında bu mövzuların şərhini çox olsa da mənbə sayıla biləcək bir əsər yazmadığını qeyd edir (Tusi 1417, I/3-4).

Şeyx Tusinin bu sözündən onun Mürtəzanın əsərindən xəbərsiz olduğunu və ya o günlərdə “Zəriə”nin hələ yazılmadığını başa düşmək olar. Tusi, müəllimi Mürtəzanın kitabxanasından istifadə etmiş və tələbəlik dövründə ondan ayrılmamışdır. Belə olduqda onun müəlliminin kitabından xəbərsiz

olması imkansız görünür. “Zəriə”nin daha sonra yazılması ehtimalına gəlincə, “Uddə”ni Şərif Mürtəza həyatda ikən yazmağa başladığı (Tehrani t.y., s. ɔ) bilinir. Tusi əsərinin ilk səhifələrində Şərif Mürtəzanın adından sonra “ədamallahu uluvvahu”⁷⁶ (Allah onun uca məqamını daim etsin) duasına yer verir (Tusi 1417, I/4, 71, 82). Bu dua da həyatda olan şəxslər üçün edilir. 34-cü səhifədə “rahiməhullah” (Allah ona rəhmət etsin) duasına yer verir. Kitabın daha sonrakı səhifələrində bu dualar belə verilir: “Rahiməhullah və qaddəsallahu ruhahu” (Allah onun ruhunu uca etsin) (Tusi 1417, I/172, 321; II/462, 469, 470, 496, 503, 519, 528, 652, 719, 726, 742, 756). Bilindiyi kimi, bu dualar vəfat edən şəxslər üçün edilir. Buradan hərəkətlə Tusi kitabını yazmağa başlayarkən Mürtəzanın həyatda olduğunu, amma kitabını bitirmədən əvvəl vəfat etdiyini söyləmək hər halda səhv olmaz.

Şərif Mürtəza kitabını 430/1039-cu ildə yazıb-bitirmiş və elm dünyasına təqdim etmişdir (Ənsari 1417, 76). Hər halda Şeyx Tusi əsərini yazmağa bu tarixdən əvvəl başlamışdır. Əsərində bir çox yerdə Şərif Mürtəzanın fikirlərini nəql edir, amma hansı kitabından istifadə etdiyini söyləmir; məsələn: Tusi Qiyas bölməsində 649-cu səhifədən 719-cu səhifəyə qədər Mürtəzanın kitabından nəql etmiş, yenə burada da hansı əsərindən istifadə etdiyini bildirməmişdir. Mövzunun sonunda Tusi bunları ifadə edir:

“Qiyasın dəlil olmaması ilə bağlı Seyyid Mürtəzanın qeyd etdiyi bir çox məsələni burada ifadə etdim. Bu mövzuda söylədikləri doğrudur. Qeyd etmədiyi bəzi məqamları əlavə etdim, ehtiyac olmayan mövzuları da zikr etmədim” (Tusi 1417, II/719).

Şeyx Tusinin qiyasla bağlı nəql etdikləri çox azı xaric “Zəriə” əsərindəki mövzu ilə əlaqəli mətnə bənzəyir (Mürtəza 1984, II/673-791). Digər nəql etdiklərinin də belə olduğu deyilə bilər. Tusi müqəddiməsində özündən əvvəl bu sahədə Şeyx Mufid xaricində nə isə yazanın olmadığını söylədiyinə görə hər halda o bunları Mürtəzanın ya dərslərindən, ya da hələ kitab halına gəlməmiş mövzu ilə bağlı risalələrindən nəql etmişdir.

“Uddə”nin yazılma tarixi ilə bağlı olaraq 430/1039-cu ildən əvvəl yazılmasına başlandığını Şərif Mürtəzanın vəfat tarixi olan 436/1044-cü ildən sonra da davam etdiyini söyləmək mümkündür. Əsərin böyük bir qismi bu tarixdən sonra yazılmışdır. Əsərin ön tərəfindəki az bir qismi xaric bir çox yerində Mürtəzanın ismindən sonra “rahiməhullah” duasına yer verilir.

⁷⁶ (Əlimizdə olan “Uddə” əsərində bu dualar haşiyə qismində verilir. Mətdə isə “rahiməhullah” duasına yer verilir. Yəqin ki, bunu belə kitabı nəşr edənlər dəyişdirmişlərdir)

Əsərdə Tusinin istifadə etdiyi alimlər və kitablar

Əsərin çox yerində təbii olaraq müəllimləri Şeyx Müfid (Tusi 1417, I/70, 220, 238; II/450, 470, 519, 528, 544, 651, 652, 656, 726, 742, 756) və Şərif Mürtəzanın (Tusi 1417, I/4, 24, 71, 82, 172, 220, 226, 238, 321; II/450, 462, 469, 470, 475, 496, 503, 519, 528, 543, 652, 719, 726, 731, 742, 756) adları keçir və müəllif onlardan nəqllər edir. Cübbaiyyan namı ilə məşhur Əbu Əli Məhəmməd ibn Abdolvəhhab əl-Cübbai (ö. 303/916) (Tusi 1417, I/70, 100, 220, 226, 276, 292, 295, 307, 352, 353, 361, 403, II, 426, 436, 445, 466, 470, 502, 527, 590, 593, 725, 734, 735) və oğlu Əbu Həşim Abdussəlam ibn Məhəmməd əl-Cübbaidən (v. 321/933) (Tusi 1417, I/53, 56, 65, 70, 220, 226, 266, 276, 292, 296, 307, 352, 403; II/426, 436, 449, 465, 470, 485, 486, 502, 527, 545, 547, 590, 593, 609, 734) yenə "əl-Uməd" əsərinin sahibi Qazı Abdalcabbar ibn Əhməd əl-Mutəzilidən (v. 415/1024) (Tusi 1417, I/54, 57; II/425, 429, 442, 502, 528) istifadə etmiş və əsərində onların fikirlərinə çox yer vermişdir. İmam Cəfəri Sadiq (v. 148/765) (Tusi 1417, I/130, 149, II, 667), İmam Əbu Hənifə (v. 150/767) (Tusi 1417, I/138, 375; II/693), İmam Malik (ö. 179/795) (Tusi 1417, I/138, II/575, 602, 693), Məhəmməd ibn Həsən əş-Şeybani (v. 189/805) (Tusi 1417, I/361), İmam Şafei (v. 204/819) (Tusi 1417, I/138, 188, 200, 335, 361, 375, 404, 407; II/465, 535, 715, 725), Nəzzam (v. 221/835) (Tusi 1417, I/97), Davud əz-Zahiri (v. 270/883) (Tusi 1417, II/602, 651), Əbul-Həsən Kərxi (v. 340/951) (Tusi 1417, I/200, 220, 226, 237, 261, 266, 321, 332, 352, 363, 367, 369, 394; II/425, 436, 450, 468, 528, 534, 557, 576, 590, 725, 742), Əbu Abdulla əl-Bəsri (v. 369/980) (Tusi 1417, I/53, 56, 57, 220, 261, 266, 306, 363, 366, 371, 403, 407; II/425, 429, 436, 450, 468, 486, 502, 528, 534, 557, 590) və Əbul-Hüseyn əl-Bəsri (v. 436/1044) (Tusi 1417, I/343) kimi bir çox alimdən nəqllər etmişdir.

Tusinini istifadə etdiyi əsərlərə gəlincə, ilk olaraq Şafiinin "Risalə"sini (Tusi 1417, I/267; II/550, 734) və Qazi Abdalcabbarın "əl-Uməd" (Tusi 1417, I/56, II/426, 443, 502, 528) kitabını qeyd etmək lazımdır. Yenə Şərif Mürtəzanın "əz-Zəxirə" (Tusi 1417, I/82) və "İbtalul-qiyas" (Tusi 1417, I/652) əsərlərindən də nəqllər etmişdir. "Uddədə" adı keçən digər əsərlər: "əl-İstibsar", "Təhzibul-əhkam", "əl-Mufsih fil-imamə", "Təlxisuş-Şafi", "əl-Müxtəsər fi üsulil-fiqh". Bu əsərlərdən ilk dördü Tusiyə, sonuncusu isə Şeyx Müfidə aiddir.

Əsərin nəşrləri

Çoxlu əlyazma nüsxəsi (Ənsari 1417, 78-82) olan əsər ilk dəfə 1312-ci ildə Bombayda (Mumbayda) çap edilmişdir. İkinci dəfə 1314-cü ildə İranda

Xəlil Qəzvininin (v. 1089/1678) haşiyəsi ilə birlikdə nəşr edilmişdir (Tehrani t.y., s. خ). Bu iki nəşr də daşbasmasıdır. 1403/1983-cü illərdə Məhəmməd Mehdi kitabın birinci və ikinci bölmələrini nəşr (təhqiq) etmiş və Qumda Xəlil Qəzvininin haşiyəsi ilə nəşr edilmişdir. Əsərin geri qalan hissəsi isə nəşr (təhqiq) etdirmişdir (Ənsari 1417, 79 (qeyd: 2)). Əlimizdə olan nüsxə isə 1417-ci ildə Qumda giriş qisminə müəllifin həyatı ilə bağlı bir məqalə əlavə edilərək Məhəmməd Rza əl-Ənsari tərəfindən iki cild olaraq (təhqiqli) çap edilmişdir.

Əsərin möhtəvası

Əsər iki cild halında 11 kəlam və 93 fəsildən ibarətdir. Tehrani, Tusi kitabını iki qismə ayırmış, birinci qism üsuli-dinlə, ikinci qism isə üsuli-fiqhlə əlaqəlidir (Tehrani t.y., s. خ), deyirsə də əsərin bu şəkildə tanınması doğru görünür. Əsərdə üsuli-dinlə əlaqəli xüsusi bölmələr yoxdur. Müəllifin kəlamla əlaqəli mövzuları ələ almasına baxmayaraq, bunları yeri gəldikcə və fərqli başlıqlar altında vermişdir.

Altı fəsildən ibarət olan müqəddimənin birinci fəslində Tusi fiqh üsulunun mahiyyətini və bölmələrini açıqlamışdır. Tusi fiqh üsulunun tərifini, “usulul-fiqhi hiyə ədillətul-fiqhi – fiqhın dəlilləri” (Tusi 1417, I/7) şəklində verir. Bu dəlillər haqqında danışdığımız zaman ümumi mənada bu dəlillərin nəticəsi olan icab, nədb, ibahə və digər hökm növlərindən də bəzən məlumat verdiyimizi, ancaq fəri fiqhdəki təfsili dəlillərin fiqh üsulunun əhatə dairəsində olmadığını ifadə etmişdir (Tusi 1417, I/7).

Tusi kitabındakı mövzuların sırasını və planını “xıtab” əsasında qurmuşdur. Əvvəlcə xıtabın isbatının səbəblərini, sonra xıtabın qismlərini, ən sonda isə xıtabın nəticələrini açıqlamışdır.

Xıtabın isbatının səbəbləri olaraq “əxbar” mövzusunu, xıtabın qismləri olaraq əmr-nəhy, ümum-xüsus, mütləq-müqəyyəd, mücməl-mübəyyən və nasix-mənsuxu ələ almışdır. Bu qismlərin də Kitab və Sünnə ilə sabit olduğunu ifadə etmişdir. Xıtabın nəticələri olaraq feillərlə (əfal) bağlı ehkamı bəyan etmişdir.

Bu mövzulara bəzi alimlərin icma, qiyas, ictihad, müfti və müstəftidə (fit-va istəyən) olması gərəkli olan vəsflər, həzər və ibahə kimi mövzuları əlavə etdiyini bunun isə Cəfəri məzhəbinə görə doğru olmadığını ifadə etmişdir. Yəni Tusi kitabını əvvəlcə üç hissəyə bölmüş, bundan sonra isə digər məzhəblərə görə dəlil sayılan mövzuları izah etmişdir.

Məsum imamın icmada yer alması şərti ilə dəlil ola biləcəyini bunun isə səmi (eşitməyə, nəqlə əsaslanan) deyil, əqli bir məsələ olması səbəbi üçün mövzunun xaricində olduğunu söyləmişdir.

Qiyas və ictihadın dəlil olmadığını, əksinə, bunlara müraciət etmənin qadağan olduğunu, həzər və ibahənin Cəfəri məzhəbinə və digər məzhəb alimlərinin əksəriyyətinə görə yenə səmi deyil, əqli bir məsələ olması səbəbindən mövzunun xaricində olduğunu ifadə etmişdir. Müfti və müstəftidə olması gərəklı vəsfləri də yeri gəldiyində bəyan edəcəyini söyləmişdir.

İkinci fəsildə Tusi elmin “ma iqtəza sukunən-nəfs” (Tusi 1417, I/12) (nəfsin sükunətini gərəklı edən şey) şəklində tərifini vermişdir. Daha sonra elmi “elmi zəruri” və “elmi müktəsəb” deyə iki qismə ayırmışdır. Bundan sonra isə zənn, dəlalət, nəzər kimi terminləri açıqlamışdır.

Üçüncü fəsildə müəllif mükəlləfin feillərindən bəhs etmiş, ilk başda onları “həsən” və “qəbih” olmaq üzrə iki qismə ayırmışdır (Tusi 1417, II/563-568). Həsən vəsfinə sahib feilləri də yenə iki hissəyə ayırmışdır. Birincisi, həsən vəsfindən başqa bir vəsfə sahib olmayan feillərdir ki, bunları “mübah, halal, tilq” (طلق) və başqa şəkillərdə adlandırmaq mümkündür. Mübah feilin “həsən” şəklində adlandırılması üçün failin o felin həsən olduğuna dair bir məlumatı və ya dəlili olmalıdır.

İkincisi, həsən vəsfi ilə bərabər başqa bir vəsfə də sahib olan feillərdir ki, bunlar da iki qismə ayrılır. Birincisi, edildiyi zaman savab qazanılan, tərک edildiyində isə qınama cəzasını gərəklı etməyən feillərdir. Bu feillər “murağğabun fih, məndubun ileyh, nəfl, tətavvu” şəklində adlandırılır. Başqası üçün edilmişsə, bu feilə “inam” və ya “əhsan” deyilir (Tusi 1417, I/25-26).

İkincisi isə tərک edildiyi zaman qınama cəzasını gərəklı edən feillərdir. Bu da iki qismə ayrılır. Birincisi, feilin özü tərک edildiyi zaman qınama cəzası gərəklı olur ki, buna “vacib mudayyaq (ədasının məhdud olması)” deyilir. Vedie (əmanət) əqdində malın eyni ilə qaytarılmasını və fərz namazların əmr edildiyi şəkildə qılınmasını buna nümunə vermək olar. İkincisi, feilin özü və ya onun yerinə edilə biləcək bir əməl tərک edildiyi zaman meydana gəlir ki, bu da “vacibun müxəyyərun fih (ədasının məhdud olmaması)” şəklində adlandırılır. Kəffarələr, beş vaxt namazın bu namaz vaxtlarının istənilən qismində eda edilməsi, borcun hər hansı bir dirhəmlə verilməsi bu ikinci qismin nümunələridir (Tusi 1417, I/26).

Müəllif bundan sonra fərzi-kifayədən bəhs etmiş, onu insanın başqası adına edə bildiyi feil şəklində tərif etmişdir. Buna cənazə ilə bağlı hökmləri nümunə vermişdir (Tusi 1417, I/26).

Tusi “fərz” və “vacib” terminləri arasında fərқin olmadığını qeyd edir. “Sünnə” haqqındakı fikrinə gəlincə “bu Həzrət Peyğəmbərin sünnəsidir” deyildiyi zaman bu sözdən Həzrət Peyğəmbərin o feili davamlı etməyi əmr etdiyi anlaşılır. Bu feilin, Həzrət Peyğəmbərin davamlı etdiyi bir feil olması gərəklıdir. “Vacib”, “məndub” və “mübah” olması arasında isə fərқ yoxdur.

Tusiyə görə fəqihlər “sünnə” məfhumunu edilməsi gərəkli olan və olmayan dini öhdəlikləri bir-birindən ayırd etmək üçün istifadə edirlər. Onlar edilməsi təşviq olunan feillər üçün “sünnə”, fərz əməllər üçün isə “vacib” kəlməsindən istifadə edirlər; məsələn: fəqihlər “Səhər namazının iki rükəti və təhəccüd namazı sünnə, səhər namazı fərzdür”, – deyirlər. Tusi bu təqsimlə və “sünnə” kəlməsinin bu mənada işlədilməsi ilə razılaşmır (Tusi 1417, II/565-566; Kahraman 2005, 15-16).

Tusi “batil” və “fasid” məfhumlarının da eyni mənaya gəldiyini ifadə edir. “Namaz batildir” sözündən namazın yenidən qılınmasının gərəkli olduğu anlaşılır. “Bey (alış-veriş) səhihdir” ifadəsi təmlikin (mülkiyyətin dövr edilməsinin) etibarlı olduğunu bildirərkən, “bey fasiddir” cümləsi bu alış-verişdə istifadə olunan mala sahib olmanın (təməllük) səhih olmadığını ifadə edir. Həmçinin o maldan istifadə etmə də caiz deyildir (Tusi 1417, I/27; Kahraman 2005, 16).

“Qəbih” isə qınamanı gərəkli edən feildir, “məhzur” və “mühərrəm” şəklində sifətləri vardır. Feillərin bu vəsfdə olması üçün bu feili edənə əvvəlcədən həmin mövzuda məlumatın verilməsi gərəklidir (Tusi 1417, I/26).

“Qəbih” olmadığı halda, tərک edilməsi daha üstün olan feillər də vardır ki, belə feillərə “məkrüh” deyilir. Belə əməlləri edənlərin də qınanılması lazımdır (Tusi 1417, I/26).

Tusinin bu təqsimindən onun sünni üsul alimlərinin “fərz”, “vacib”, “sünnə”, “müstəhəb”, “məndub”, “mübah” terminləri ilə ifadə etdikləri feilləri “həsən” kəlməsi ilə, “haram”, “məkrüh” məfhumlarını isə “qəbih” termini ilə izah etdiyi anlaşılır (Kahraman 2005, 14).

Dördüncü fəsildə “kəlam”dan bəhs etmiş, onu iki və daha çox hərfdən ibarət ifadə şəklində tərif etmişdir. Kəlamı da “mühməl” və “müfid” olmaqla iki qismə ayırmışdır. Bundan sonra isə müfidin qismləri olan həqiqət və məcazdən bəhs etmişdir. Yenə burada bəzi isim və hərf növlərini də açıqlamışdır.

Beşinci fəsildə Uca Allahın, Peyğəmbərin və imamların muradını doğru anlamaq üçün onlarla əlaqəli hansı vəsfləri bilmənin gərəkli olduğunu izah etmişdir.

Altıncı fəsil isə ümum xitab, müştərək ləfz, həqiqət, məcaz, kinayə, sərih kimi ləfz növləri ilə əlaqəlidir.

Kitabın birinci kəlamı (bölməsi) “əxbar”la əlaqəlidir və beş fəsildən ibarətdir. Müəllif burada xəbərin mahiyyəti, qismləri, bilgi mənbəyi olub, olmayacağı, qəbul şərtləri, mütəvatir və əhad xəbər, mürsəl xəbər kimi mövzuları açıqlamışdır.

Bundan sonrakı beş kəlam sıra ilə “əmr” (16 fəsil), “nəhy” (3 fəsil), “ümum-xüsüs” (22 fəsil), “bəyan-mücməl” (11 fəsil) və “nasix-mənsuxla” (10 fəsil) əlaqəlidir.

Yeddinci kəlamda “əfal” (feillər) mövzusunı altı fəsildə araşdırmışdır. Burada Həzrət Peyğəmbəri nümunə almanın hökmünü, feillərinin hökm ifadə etmə baxımından dərəcələrini və müxtəlif feilləri arasında təzadın olub-olmayacağı məsələsini bəyan etmişdir.

Səkkizinci kəlamda “icma” mövzusu izah edilmişdir. Üç fəsildən ibarət olan bu bölmədə Tusi icmanın dəlil olub-olmamasını, icmadakı məsum imamın sözünün təsbit edilmə yollarını açıqlamışdır.

Doqquzuncu kəlam dörd fəsildən ibarətdir və “qiyas” mövzusu ilə əlaqəlidir. Tusi burada qiyasın tərifini, şərtlərini və dəlil olmadığını qeyd etmişdir.

Onuncu kəlam “ictihad”la əlaqəli olub üç fəsildən ibarətdir. Bu bölmədə müəllif “rəy və qiyas” mənasına gələn ictihadın dəlil olmadığını qeyd etmiş, müfti və müstəftidə olması gərəkən vəsfləri, Həzrət Peyğəmbərin ictihad edib-etmədiyini açıqlamışdır.

On birinci kəlamda isə Şeyx Tusi “həzər” və “ibahə” mövzusunı dörd fəsildə açıqlamışdır. Yenə də burada o, “istishabül-hal”dan da bəhs etmişdir.

Şeyx Tusinin “Əl-Uddə” əsərindəki mövzuların bu səpkidə sıralanması çox az dəyişiklik xaric müəllimi Şərif Mürtəzanın “əz-Zəriə” əsərindəki sıralamaya bənzəyir.

ƏDƏBİYYAT

Ənsari Məhəmməd Rza. (1417). əş-Şeyx ət-Tusi həyatı və əsarı (Tusin *Əl-Uddə* əsərinin müqəddiməsi – Əbu Cəfər Məhəmməd ibn Həsən, *Əl-Uddə fi üsulil-fiqh* (nşr. Məhəmməd Rza əl-Ənsari), Qum: Sitarə).

Kahraman Abdullah. (2005). Cafərî Usulcü Tûsî'ye Göre Bağlayıcılık Açısından Hz. Peygamber'in Fiilleri, *Bakı Dövlət Universiteti İlahiyyat Fakültəsinin Elmi Məcmuəsi*, sy. 3, (s. 11-28)

Mürtəza Əbul-Qasim Əli ibn Huseyn əş-Şərif. (1984). *əz-Zəriə ilə üsulü-şəriə* (nşr. Əbul-Qasim Gorci), Tehran: Danişgahı Tehran.

Tehrani Ağa Bozorg. (t.y.). Həyatı-Şeyx ət-Tusi (Tusin *Ət-Tibyan* əsərinin müqəddiməsi - Əbu Cəfər Məhəmməd ibn Həsən, *Ət-Tibyan*, Beyrut: Daru İhyait-turasil-Ərəbi.

Tusi Əbu Cəfər Məhəmməd ibn Həsən. (1417). *Əl-Uddə fi üsulil-fiqh* (nşr. Məhəmməd Rza əl-Ənsari), Qum: Sitarə.